

Lokal medvirkning i bestandsregistrering av store rovdyr

Formatert

Foto: Hans Ole Solberg

Rapport – april 2009
Sammenstilt av Norges Jeger- og Fiskerforbund

Innhold

1.	Innledning	s 3
2.	Politiske føringer	
2.1.	Behandling av siste stortingsmelding om rovviltforvaltning	s 4
2.2.	Soria Moria – erklæringen	s 5
3.	Kommentarer til mandatet	s 5
4.	Metoder for bestandsregistrering av rovvilt	s 6
5.	Presentasjon av aktuelle aktører	
5.1.	Aktørene	s 8
5.2.	Beitelagsordningen organisert beitebruk	s 9
6.	Erfaringer med lokal medvirkning i bestandsovervåkning av store rovdyr	
6.1	Tilsynsprosjektet 2008 – erfaringer fra innsamling av materiale for DNA-analyse	s 11
6.2	Bestandsregistrering av gaupe	s 12
6.3	Erfaringer fra andre prosjekter	s 13
7.	Synspunkter fra organisasjonene	
7.1	Generelt	s. 15
7.2	Tillit – grunnleggende nødvendig for en framtidig rovviltforvaltning	s 15
7.3	Aktiv involvering av ressurs-/kompetansemiljøer	s 17
7.4	Forslag til tiltak	s 18
7.4.1	Lokal medvirkning i bestandsregistreringer	s 18
7.4.2	Behov for avklaringer mht metodikk med mer	s 20
7.4.3	Annet	s 22

1. Innledning

Kontaktutvalget for rovviltforvaltning vedtok høsten 2007 følgende uttalelse om lokal medvirkning og bestandsregistrering:

”Kontaktutvalget anbefaler at det nedsettes en arbeidsgruppe, bestående av for eksempel NINA, DN, NJFF og dyreeier/grunneierorganisasjonene. Gruppen skal vurdere mulighetene for økt lokal medvirkning i bestandsregistreringene og forslå eventuelle modeller for dette, spesielt med tanke på dyreeiernes deltakelse.”

Direktoratet for naturforvaltning (DN) fulgte opp innspillet fra kontaktutvalget ved å gi NJFF i oppdrag å lede en arbeidsgruppe som skal utarbeide en rapport til Kontaktutvalget for rovviltforvaltning om disse spørsmålene.

DN har gitt følgende mandat for arbeidsgruppen:

”NJFF bes initiere en prosess der begrepet lokal medvirkning i bestandsregistrering av rovvilt drøftes og presiseres. Mandatet følger av behandling i kontaktutvalget for rovviltforvaltning. DN understreker at oppdraget innebærer etablering av en arbeidsgruppe, der relevante aktører setter seg sammen og drøfter seg fram til konkrete anbefalinger om innretning av overvåkningsvirksomheten. Mandatet for denne arbeidsgruppen er imidlertid avgrenset til forhold som omfatter eller påvirker innholdet i begrepet lokal medvirkning. Arbeidsgruppen skal rapportere om prosessen og konklusjonene, herunder endringsforslag, til kontaktutvalget for rovviltforvaltning i løpet av 2008.

Arbeidsgruppen bør sammensettes av relevante organisasjoner og personer. DN, NINA og SNO skal som aktører ikke delta i arbeidsgruppen, men kan tiltre som observatører i møter eller på anmodning delta for å redegjøre for fakta.”

NJFF inviterte de som representerer ulike organisasjoner i kontaktutvalget til et oppstartmøte 14. mai. DN, SNO og NINA deltok på møtet og redegjorde for gjeldende opplegg og ordninger for bestandsregistreringer av store rovdyr.

På bakgrunn av dette møtet ble det vedtatt å opprette en mindre arbeidsgruppe bestående av representanter for følgende organisasjoner:

- Norges Bondelag
- Norges Skogeierforbund
- Norsk Sau og Geit
- Norske Reindriftssamers landsforbund (NRL)
- Felles representant for miljø/verneorganisasjonene
- Norges Jeger- og Fiskerforbund

Selv om miljøvernorganisasjonene ikke har deltatt aktivt i hele prosessen, koblet de seg på i slutfasen og bidro til å slutføre rapporten.

Når det gjelder NRL, har det ikke lyktes i å trekke disse aktivt med i prosessen på tross av en rekke forsøk på å få dem på banen. Rapporten er derfor dessverre slutført uten innspill eller bidrag fra reindriftsorganisasjonen.

Videre ble Kommunenes sentralforbund (KS) og Utmarkskommunenes Sammenslutning (USS) anmodet om å bidra aktivt inn mot denne arbeidsgruppen. USS har vært en aktiv

bidragsyter i prosessen. Norges Fjellstyresamband (NFS) ble også kontaktet spesielt med anmodning om å komme med konkrete innspill. Dette ble gjort da fjelloppsynet til fjellstyrene nevnes spesielt av Stortingets Energi- og miljøkomite i innstillingen vedrørende behandlingen av siste rovviltmelding.

2. Politiske føringer

Det er først og fremst gjennom Stortingets behandling av St.meld.nr. 15 (2003 – 2004) og Regjeringens Soria Moria-erklæring at rammene for norsk rovviltforvaltning ligger. Gjeldende lover og forskrifter med forskriften om forvaltning av de store rovdirene i spissen, er en konsekvens og oppfølging av de politiske vedtak som er tatt om disse temaene. Nedenfor er det hentet fram noen relevante sitater fra Energi- og miljøkomiteens innstilling til den nevnte Stortingsmeldingen som ble behandlet av Stortinget våren 2004. Videre er også Soria Moria-erklæringens punkter om rovviltforvaltning tatt inn. Dette som en bakgrunnsramme for denne utredningen.

2.1 Behandling av siste stortingsmelding om rovviltforvaltningen

Gjeldende politikk i forhold til norsk rovviltforvaltning ligger nedfelt i stortingsmeldingen som ble lagt fram for Stortinget i desember 2003 (St.meld.nr. 15 (2003 – 2004) *Om rovvilt i norsk natur*) og Stortingets behandling av meldingen (Innst. S. nr. 174 (2003 – 2004)).

Når det gjelder forholdet til lokalmedvirkning generelt og i forhold til bestandsregistreringer av store rovdyr spesielt, sa Energi- og miljøkomiteen blant annet:

” Flertallet ber derfor Regjeringen om at tiltak iverksettes som kan sikre et bedre tillitsforhold mellom den offentlige forvaltning, lokalsamfunn, brukere av utmark og aktuelle organisasjoner. ”

*” Komiteen viser til at denne situasjonen betinger presise overvåkningsdata og gode bestandsoversikter. Komiteen understreker derfor at god kvalitet på overvåkingen og økt lokal medvirkning er den beste måten å redusere konfliktnivået, bl.a. ved å sikre en mest mulig felles virkelighetsforståelse. Det bør derfor etableres ordninger som sikrer lokalsamfunn og brukerinteresser reell deltagelse i bestandsregistreringen..... ”*Komiteen understreker viktigheten av at erfaringer i lokalsamfunn blir innarbeidet i overvåkingen. Systemet med regionale og lokale rovviltkontakter bør ha en sentral rolle i dette arbeidet. ”

”Komiteen er enig i at dyreeiere og andre lokale aktører mer direkte skal kunne medvirke i dagens bestandsovervåkingssystem for store rovvilt. Dette vil etter komiteens vurdering gi et mer helhetlig bestandsregistreringssystem med en bedre forankring av tolkningen av data i lokalsamfunnet. ”

”Bestandsregistrering

Komiteen vil ha en større lokal medvirkning i registreringsarbeidet i bestandsovervåking og innsamling av data. Dette vil etter komiteens vurdering gi et mer helhetlig bestandsregistreringssystem med en bedre forankring i lokalsamfunnet.

Komiteen mener det er viktig at det blir enighet om bestandsutviklingen og antall dyr i hver enkelt region. I bestandsovervåkingen og bestandsregistreringen bør eksisterende lokale aktører som lokale fjelloppsyn, Fjelltjenesten for Nord-Norge, og naturoppsyn i de større private grunneierlag og bygdeallmenninger eller andre også benyttes.

Komiteen mener det er viktig at de regionale rovviltnemndene på egnet måte trekkes med i forskningsmiljøenes arbeid med innsamlingsmetodikk og tolkning av data.

.....”

2.2 Soria Moria-erklæringen

Gjennom Soria Moria-erklæringen sier Regjeringen følgende om forvaltning av de store rovdynene:

- at forliket i Stortinget om rovviltpolitikken i 2004 legges til grunn, og følges opp på alle nivå. Norge skal ha levedyktige bestander av ulv, bjørn, gaupe, jerv og kongeørn, og det skal jobbes aktivt med konfliktdempende tiltak. Bestandstall skal kunne vurderes ut i fra effekten på beiting, beitedyr og på livskvaliteten for folk i rovdyrutsatte områder.*
- at innsatsen for forebyggende tiltak mot rovviltskade økes betydelig, også økonomisk. Dette er viktig for å opprettholde miljøvennlig utmarksbeiting over hele landet.*
- opprette en støtteordning til konfliktførebyggende tiltak i rovdyrkommuner, der kommunene selv skal stå fritt til å velge hvilke rovviltrelaterte tiltak de vil bruke penger på.*
- styrke samarbeidet på tvers av landegrensene, slik at forvaltningen skjer i større forståelse, først og fremst med våre nordiske naboland.*
- legge vekt på å framskaffe mer pålitelig informasjon om størrelsen på rovdyrbestandene til enhver tid. Her bør det i større grad brukes lokal kunnskap.*
- at Nødvergeparagrafen i viltoven skal presiseres for å klargjøre dyreeierens rett til å beskytte husdyr og hunder mot angrep.*
- at det skal sikres effektivt uttak av skadedyr og iverksette felling når rovdyr utvikler truende adferd ved gjentatt oppsøking av husstander.*
- dagens erstatningsordning for tap av husdyr på beite som skyldes fredet rovvilt beholdes. Det må utvikles insentiv til forebyggende tiltak.”*

3. Kommentarer til mandatet

Mandatet retter seg inn mot lokal medvirkning i bestandsregistrering av store rovdyr. I prosessen med denne utredningen har det imidlertid blitt klart at det er relevant også å inkludere arbeidet med registrering av kadaver. Dette er oppgaver som også i større grad bør kunne gjøres av andre, og hvor det kan legges opp til større grad av lokal medvirkning. Kadaverregistrering og kadaverdokumentasjon kan også betraktes som ledd i en bestandsregistrering av store rovdyr, spesielt i randområdene til de ulike artenes utbredelsesområde, kan kadaverregistrering bidra til verifisering av forekomst av de aktuelle artene.

Det fremmes derfor også forslag om at forvaltningen legger opp til at flere enn personell tilknyttet SNO kan ivareta disse oppgavene. Konkret vil dette være funksjoner som fjelloppsynet må kunne påta seg.

Med dagens ordninger, må fjelloppsynet tilkalle mannskaper fra SNO dersom de kommer over kadaver i forbindelse med oppsynsvirksomhet eller andre oppdrag ute i felt. SNO-personell må da ta seg inn til de samme områder som fjelloppsynet allerede befant seg da de kom over kadaver. Dette er både et spørsmål om kostnader og ressursbruk, samtidig som det kanskje mer enn noe annet er et spørsmål om tillit og vilje til involvering. Kommunikasjon og tillit er viktige forhold som må tillegges betydelig vekt både i forhold til bestandsregistrering av store rovdyr og i forhold til kadaverfunn. For dyreeier handler dette om å bli tatt på alvor.

4. Metoder for bestandsregistrering av store rovdyr

I stortingsmeldingen "Rovdyr i norsk natur" (St.meld nr. 15 (2003 – 2004)) ble det satt fokus på kvalitetssikring av bestandsovervåkingen. Det ble foreslått å nedsette et fagråd bestående av eksperter på internasjonalt nivå som skulle ha som oppgave å gi råd til forvaltningen om metodeutvikling og implementering i forvaltningen, estimering av bestandenes størrelse, levedyktighet med mer. Et slikt utvalg bestående av vitenskapelig personell fra Norge, Sverige og Finland har foretatt en slik gjennomgang. Nedenfor følger et sammendrag fra denne gjennomgangen av det nasjonale overvåkningsprogrammet for rovdyr, Utredning 2005 -7: *Utvärdering av Norges nationella övervakningsprogram för stora rovdjur.*

"En arbeidsgruppe bestående av vitenskapelig personell fra Norge, Sverige og Finland har evaluert det nasjonale overvåkningsprogrammet for rovdyr.

Arbeidsgruppen konkluderer med at overvåkningsprogrammet i hovedsak er gjennomført på en bra måte, at metodene er tilstrekkelig målrettet i forhold til de forvaltningsmessige behov, og at videre overvåking kan bygge på det etablerte systemet. Nye forvaltningsmål og virkemidler som følger av Stortingets behandling av siste rovdyrmelding, krever imidlertid et enda høyere presisjonsnivå i fremtiden i forhold til for eksempel antall ynglinger, utbredelse og effekter av jakt/felling.

I perioden 2000-2003 er overvåking av jerv, gaupe og ulv prioritert. Arbeidsgruppen anbefaler at bjørn gis økt prioritet de kommende årene. Det anbefales at metodikk for overvåking av bjørnebestanden videreutvikles, herunder innføring av "sett-bjørn" (bjørneobservasjoner fra jegere) og bruk av genetiske metoder.

Arbeidsgruppen understreker også behovet for forskning, utvikling og utredning innen flere områder av overvåkningsprogrammet i fremtiden, og støtter opprettelsen av et eget vitenskapelig fagråd for programmet."

Metodikken som benyttes i bestandsovervåkingen av rovdyr er nærmere beskrevet i: *Nasjonalt overvåkningsprogram for rovdyr.* <http://www.nidaros.nina.no> og <http://www.rovdyltportalen.no/content.ap?thisId=500026686&language=0>

Metoder for bestandsovervåking av rovdyr:

Metodene som benyttes for overvåking av rovdyr baseres i stor grad på registrering av familiegupper/hi på snø. I tillegg blir opplysninger om andre spor- og synsobservasjoner sjekket og registrert, opplysninger ved dokumentasjon på skader på husdyr og tamrein registreres og døde rovdyr undersøkes.

Gaupe

- Registrering av familiegrupper. Bare sporing på snø kontrollert av SNO ansatte godtas. Dessuten korrigeres det for unger skutt i jakt eller som fallvilt. Registreringer skjer også gjennom å fange opp kryssende gaupespor langs et fast nettverk av 3 km lange indekslinjer. Sporingene gjennomføres i regi av NJFFs fylkeslag. Intensjonene med disse indeksregistreringene er å fange opp trender i utviklingen av gaupebestanden.
- DNA analyser av hår og ekskrementer. Bare brukt i begrenset utstrekning så langt.

Jerv

- Yngleregistrering. Gjennomføres ved snøscootersøk og kontroll av kjente hilokaliteter av SNO ansatte og innrapportering etter et dusørpropplegg i enkelte fylker. Forutsetter omfattende feltinnsats.
- DNA analyser av ekskrementer. Innsamling av SNO ansatte og fjelloppsynet.

Bjørn

- Observasjoner av binne med unger. Her blir mange observasjoner underkjent, da det er uklart om det dreier seg om årsunger eller fjorårsunger.
- DNA analyser av hår og ekskrementer. Samles systematisk av elgjegere etter egen instruks, av SNO hele året og av andre etter særskilte avtaler og opplæring (reindrift, oppsynspersonell, jegere og andre).

Ulv

- Registrering av familiegrupper og revirmarkerende par. Ansvarlig Høgskolen i Hedemark.
- Registrering av annen stasjonær ulv. Samme ansvar, andre observasjoner registreres av SNO
- Systematisk registrering av ulvespor i forbindelse med gauperegistreringene i de fylker dette gjennomføres.

Kongeørn

- Det er annonsert at det fra 2008 også vil bli startet opp med registrering av hekkebestanden av kongeørn basert på bebodde reir. Foreløpig ansvar NINA Tromsø. Uklart om det bare er profesjonelt mannskap og ornitologer som skal stå for registreringene.

Kommentarer:

Organisasjonene vil bemerke at gjennomgangen av gauperegistreringsrapportene viser at innrapporteringen ikke er like god alle steder. Tilfredsstillende innrapportering forutsetter rask tilstedeværelse av rovdyrkontakten, og gode sporingsforhold. Etter at ekspertgruppen hadde foretatt sin gjennomgang av det nasjonale overvåkningsprogrammet, ser man at metodikken ikke er tilstrekkelig og har klare svakheter i forhold til gaupe i snøfrie områder og for ulv dersom ingen av dyrene i en familiegruppe er radiomerket.

5. Presentasjon av de aktuelle aktørene

Det har dessverre ikke lyktes å få inn informasjon fra samtlige av aktørene som ble kontaktet. Oversikten nedenfor gir likevel en fyldig presentasjon av det store flertallet av aktører.

5.1 Aktørene

Rettighetshavere/grunneierorganisasjoner

Sau/Geit – Beitelagene

NORSK SAU OG GEIT (NSG), er medlemsorganisasjon for sau- og geitholdere, ansvarlige for drift av det nasjonale avlsarbeidet på småfe og hovedorganisasjon for beitenæringa. Laget vart stiftet i 1947, og har i dag 18 fylkeslag, ca. 390 lokallag og ca. 12.500 medlemmer.

Norges Bondelag

Norges Bondelag har 61500 medlemmer, om lag 580 lokallag, 18 fylkeslag. 1. januar 2003 ble Bondelagets Servicekontor opprettet, et driftsselskap for sekretariatet med 115 ansatte. Medlemsorganisasjonen Norges Bondelag har fem ansatte.

Norges Skogeierforbund

Norges Skogeierforbund har 38 000 skogeiere som medlemmer. De er organisert i 7 regionale skogeierandelslag og 342 lokale skogeierlag. Norges Skogeierforbund organiserer 80 % av skogbruksproduksjonen her i landet. Medlemmene (eierne av andelslagene) har også et betydelig engasjement når det gjelder jakt og fiske i kraft av at de har jakt- og fiskeretten på det vesentlige av privat utmark her i landet. For utnyttelse av disse rettighetene er det organisert anslagsvis 1 200 utmarkslag.

NORSKOG

NORSKOG har 230 medlemmer. Totalt inkludert alle hel- og deltidsansatte i datterselskaper er det rundt 100 ansatte, hvorav rundt 20 er plassert i sentraladministrasjonen.

Norske Bonde- og Småbrukarlag

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har rundt 7000 medlemmer fordelt på 260 lokallag og 18 fylkeslag, og et sekretariat plassert i Oslo.

Norges Jeger- og Fiskerforbund

Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) har rundt 118 000 medlemmer fordelt på 575 lokale jeger- og fiskerforeninger som igjen er tilsluttet 19 fylkeslag. Alle fylkeslagene har en heltidsansatt fylkessekretær som lønnes fra NJFF sentralt. Flere av fylkene har også egne ansatte utover fylkessekretærene. NJFFs sentraladministrasjon holder til på Hvalstad i Asker.

Verneorganisasjonene

Norges Naturvernforbund

NNV har rundt 18 000 medlemmer fordelt på 109 lokallag og 18 fylkeslag. I tillegg er Miljøagentene og Natur og Ungdom to organisasjoner som er tilknyttet NNV. NNV har hovedsekretariat i Oslo med ca 25 årsverk. I tillegg har flere av fylkeslagene egne sekretariat, blant annet i Bergen, Oslo og Trondheim. NNV har et bredt miljø- og naturvernengasjement. Klassisk naturvern er ett av arbeidsområdene.

WWF Norge

WWF-Norge er organisert som en stiftelse med støttemedlemmer. Landsmøtet avholdes annethvert år og trekker opp hovedlinjene for arbeidet, velger styret m.m. Styret er ansvarlig for driften og ansetter generalsekretæren, som leder sekretariatet. Det ligger i Oslo og har nå 25 medarbeidere. Det finnes tre regionledd: Økostasjon Slettnes i Finnmark, WWF-Midt-Norge, med en koordinator i Trondheim og WWF på Østlandet, som driver med stands, dugnader o.a. Per 1. januar 2008 hadde WWF-Norge 9 000 betalende medlemmer og er i rask vekst.

Foreningen våre rovdyr

Foreningen Våre Rovdyr er en landsomfattende organisasjon som arbeider for bevaring av rovviltet i norsk natur.

Andre

Folkeaksjonen for ny rovviltpolitikk

Folkeaksjonen for ny rovviltpolitikk har i overkant av 8000 medlemmer. Organisasjonen består av 18 lokallag. Driver blant annet nettsiden www.rovdyr.org som leverer mediaklipp til rovviltportalen. Sekretariater er lokalisert i Steinkjer med 2 ansatte..

Den Norske Turistforening

Den Norske Turistforening (DNT) er en medlemsorganisasjon med rundt 215 000 medlemmer tilknyttet 55 lokale medlemsforeninger. De lokale medlemsforeningene eier og driver mer enn 450 hytter fordelt over hele landet. DNTs administrasjon ligger i Oslo og har omtrent 30 ansatte. I tillegg kommer ansatte i medlemsforeningene.

Fjellstyrene/fjelloppsynet

Fjelloppsynet har sitt virke i statsallmenningene i Sør- og Midt-Norge. Fjellstyrene kan ansatte Fjelloppsyn. Oppsynet driver offentligrettslig og privatrettslig tilsyn med statsallmenningen i tillegg til å være sekretær for fjellstyret. Fjelloppsynet er et helhetlig naturoppsyn og utgjør i dag ca 60 årsverk.

Statskog/fjelltjenesten

Fjelltjenesten i Nord-Norge er Statskogs feltapparat knyttet til naturoppsyn og forvaltningen av statens utmark i Nordland og Troms. Om lag 25 av Statskogs ansatte i Nordland og Troms har hel- eller deltidstilling i Fjelltjenesten.

5.2 Beitelagsordningen organisert beitebruk

Ordnningen Organisert beitebruk (OBB) har vært drevet siden 1970, altså i snart 40 år. I 1970 ble det gjennom et samarbeid mellom Landbruksdepartementet (nå: LMD) og Norsk Sau og Geit satt i gang en ordning kalt Organisert beitebruk, for å skaffe en mer samlet oversikt over beitebruken i utmark og kunne målrette nødvendige tiltak.

Hovedmålsettinga var todelt:

1. Legge til rette for en mer rasjonell utnytting av utmarksbeitene
2. Redusere tapet av dyr på beite mest mulig.

For å nå disse målene er beitebrukerne organisert i registrerte og godkjente beitelag. Beitelagene koordinerer samarbeid om tilsyn gjennom beiteperioden, sankning av beitedyra om høsten, nødvendige investeringer i beitefeltene (samle- og skillekvever, sankefeller, sperregjerder, bruer, gjeterhytter, m.v.). Det er fra 2003 krav om Brønnøysundregistrering av beitelagene som grunnlag for offentlig godkjenning.

Høy oppslutning om beitelagsordningen Organisert beitebruk (OBB)

Av husdyr på utmarksbeite er omlag 80% av sauene, 30% av storfeet og 23% av geitene med i et organisert beitelag. Dette viser en stabil og positiv utvikling. Det samme gjelder for antall beitelag, som har vært på samme høye nivå over tid. Pr. 01.01.2008 er 899 lag registrert. Signaler i utviklingen de siste årene kan tyde på at beitelagene er mer robuste enn den såkalt uorganiserte beitebruken, siden oppslutningen om OBB holder seg stabil på tross av en generell nedgang i omfanget av utmarksbeitingen.

Norsk Sau og Geit har hatt faglige oppgaver innen OBB siden ordningen ble etablert og registrerer jevnt stor interesse omkring ordningen og forskjellige spørsmål innen vedtekter og avtaletekster, beiterett, beitekartlegging, planlegging i beitefelt i fbm. investeringsbehov, utnytting og effektivisering, tapsproblematikk, mv.

Beitelagene samler viktig informasjon fra utmarka

Årlig avgir beitelagene rapporter om drifta og resultatene i sesongen. Offisiell statistikk for Organisert beitebruk produseres av SLF og er også arkivert av NSG. Det finnes på grunnlag av dette et omfattende datamateriale som beskriver utviklingen. Dette gjelder også med hensyn til tap av beitedyr. Fram til midten av 80-tallet ble dette sakte men sikkert redusert, mest trolig på grunn av beitelagenes organiserte tiltak. Etter den tid har tapene vært sterkt økende. Det er liten tvil om at det er de økte forekomstene av rovvilt i beiteområdene som er årsaken til dette.

Organisering og virksomhet i beitelagene i OBB brukes i mange sammenhenger som grunnlag for å fremstille kunnskap eller skaffe ny kunnskap om beitenæringa i utmark. Sentralt i denne sammenhengen er IBU - Informasjonssystem for Beiting i Utmark. Dette er et system for presentering av beitelagsdata på kart. Systemet er etablert og driftes av Norsk Institutt for Skog og Landskap (tidligere NIJOS) i samarbeid med Fylkesmennenes landbruksavdelinger. Norsk Sau og Geit er faglig medspiller. På www.skogoglandskap.no finnes digital, kartbasert informasjon om beitebruken; dyretall sleppt på beite, tapsprosent, dyretall pr. km². Basis for systemet er beitelagene og opplysninger om dyretall mv. innrapportert i forbindelse med søknad om driftstilskudd det enkelte år.

Organisert beitebruk – stor nytte for flere

Beitelagsordningen Organisert beitebruk er til stor nytte for både det offentlige forvaltningsapparatet og for næringsorganisasjonene, i tillegg til beitebrukerne selv. Beitelagsstrukturen er et viktig verktøy for gjennomføring av tiltak i utmarksbeitebruken og for oversikt og kontroll. Samarbeidstiltak når lengst, både med hensyn til effektivitet og organisatorisk styrke.

Beitelagssystemet innen Organisert beitebruk danner også grunnlag for en rekke prosjekter og faglige engasjementer i utmarka. Blant disse kan nevnes: registrering av tilsynsfrekvenser, undersøkelser av tapsomfang og -årsaker, arbeid med alveld/annen sykdomsproblematikk, beitekvalitetsregistreringer, analyser av økologisk samspill i utmarksbeiteområder.

Oppsummering

Beitelagsordningen Organisert beitebruk har en etablert posisjon som et viktig "utmarksverktøy". Beitelagene samarbeider om faglige tiltak for god beitebruk i utmark. Data innsamlet fra beitelagene brukes i forskjellige sammenhenger blant annet av organisasjonene i landbruket, av offentlig landbruks- og miljøvernforvaltning, i politikkutforming og i arealplanarbeid. Næringsorganisasjonene med NSG i front holder høy prioritet på oppfølging av denne ordningen.

6. Erfaringer med lokal medvirkning i bestandsovervåkning av store rovdyr

Nedenfor følger noen konkrete eksempler på tiltak og prosjekter der man har lagt opp til lokal involvering og medvirkning i bestandsregistrering/bestandsovervåkning av de store rovdirene.

6.1 Tilsynsprosjektet 2008 - erfaringer fra innsamling av materiale for DNA-analyse

Det er både i 2007 og 2008 gjennomført forsøk med forsterket tilsyn med sau på utmarksbeite i Nord-Trøndelag og Møre og Romsdal. Målet med prosjektet er å skaffe mer kunnskap om hvilken effekt økt tilsyn har og skaffe mer kunnskap om tapsårsakene. Prosjektet er finansiert gjennom midler fra jordbruksavtalen.

Tilsynspersonellet i prosjektet har brukt GPS. Tilsynsrutene er tegnet inn på kart og brukt som dokumentasjon på at tilsyn er gått. GPS gjorde dessuten tilsynsarbeidet mer effektivt ved at tilsynet slapp å vente på SNOs rovviltkontakt for å dokumentere rovvilttap. Ved funn av kadaver kunne tilsynet oppgi posisjonen til SNOs rovviltkontakt og fortsette videre på tilsynsturen.

I Nord-Trøndelag var 12 beitelag med i forsøket i 2008, hvor det beiter over 30 000 sau og lam. Det er gjennom prosjektet leid inn tilsynspersonell. I Nord-Trøndelag er tilsynspersonellet oppfordret til å foreta innsamling av materiale for DNA-analyse for registrering av bjørnebestanden. Det ble i regi av Fylkesmannens miljøvernavdeling arrangert en kursdag for tilsynspersonellet som ønsket å bidra, og hvor det ble utdelt utstyr for innsamling av hårprøver og avføring av bjørn. Initiativet ble godt mottatt av beitelagene og tilsynspersonellet. Det er foreløpig ikke oversikt over hvor mange prøver som er innsamlet og i hvilken grad registreringene og innsamling er gjennomført på en forsvarlig måte.

I Møre og Romsdal var hele eller deler av 8 beitelag med i ordninga. Det var færre dyr med i prosjektet i Møre og Romsdal enn i Nord-Trøndelag. Gjennomsnittstørrelsen på sauebruk er mindre i Møre og Romsdal enn i resten av landet (39 vinterfôra sau per bruk i 2006). I indre strøk i Romsdalen og på Nordmøre er det store tap av pga freda rovvilt (jerv), mens det i områdene lenger ut mot kysten er betydelige tap forårsaket av alveld, flått, rev, sykdom, ulykker m.m. Prosjektet fokuserte på registrering av sykdommer i beiteperioden i tillegg til skader forårsaket av rovvilt.

Prosjektet har ført til at beitebrukerne har fått bedre kontroll med beitedyrene i utmarka. Prosjektet gir ingen støtte for at økt tilsyn fører til redusert tap så lenge beitedyra går i utmark. Prosjektet viser imidlertid en betydelig økning i andelen påviste kadaver og dokumentasjon av

tapsårsak. Dette gjør at beitebrukerne raskere får oversikt over tapssituasjonen og kan sette i verk tiltak. Ved rovvilttap kan dette være å sette iverk skadefelling eller tidlig nedsanking. Prosjektet gir ellers positive erfaringer knyttet til bruk av gjeterhund eller vokterhund og økt gjenfinning av kadaver. Enkelte av besetningene hadde radiobjeller fra telespor som også gav positive erfaringer. Dette vil kunne revolusjonere effektivt tilsyn i framtida. Beitebrukerne hadde positive erfaringer med felles fargekode for merking av søyer og lam, selv om nytten av denne merkinga ble mindre utover i beitesesongen når mørløse lam gikk sammen med andre søyer.

6.2 Bestandsregistrering av gaupe

Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) har gjennom en rekke år utført årlige bestandsregistreringer av gaupe. Dette startet opp som samarbeidsprosjekter mellom fylkeslagene til NJFF og fylkesmennene i de ulike fylkene. I oppstarten ble registreringene i all hovedsak gjennomført som totalregistreringer der man hadde som målsetting å kunne registrere over store områder samtidig. Store mannskaper dro ut i koordinerte fellesaksjoner.

De siste årene har gaupetakseringene skjedd gjennom indekstakseringer etter fastlagte linjer i definerte områder. Linjene kan gås helt uavhengig av hverandre. Intensjonene er å kunne følge trendene i bestandsutviklingen. Første året ble denne linjetakseringen utført på kontrakt med Direktoratet for naturforvaltning, men siden har NJFF hatt kontrakt med NINA om gaupetakseringene.

I dag er det syv fylker som er inne på denne ordningen. Dette gjelder følgende fylker: Akershus, Oslo, Buskerud, Telemark, Hedemark, Nord-Trøndelag og Nordland (her omfatter avtalen kun Nordland sør for Saltfjellet).

Det er fylkeslagene i de aktuelle fylkene som står for planlegging, organisering og nødvendig koordinering knyttet til kartfesting av takseringslinjer, organisering av takseringsmannskap, tilrettelegging for nødvendig informasjon til de involverte aktørene og sammenstilling av innkomne takseringsresultater og rapportskrivning.

Selve takseringsarbeidet er dugnadsbasert, og taksørene får kun dekket eventuelle kjøregodtgjørelse.

I tillegg til disse takseringene, foregår det en del takseringsarbeid i samarbeid med rovviltneemdene/fylkesmennene.

Erfaringene fra takseringsinnsatsen er at dette skaper et stort engasjement, og de som deltar føler at de blir involvert. Takseringene skaper en arena for kontakt, dialog og meningsutveksling som er viktig innenfor dette forvaltningsområdet. Videre er dette positivt i forhold til at det bidrar til å bygge opp kunnskapsgrunnlaget hos de involverte. Samtidig har det vist at det er noen viktige suksesskriterier som må være på plass for at dette skal fungere optimalt. Gode sporingsforhold er helt avgjørende. Med dels sterkt vekslende værforhold har det vært en reell utfordring å få gjennomført et tilstrekkelig antall linjer i flere områder. Det er samtidig et faktum at når selve registreringsinnsatsen utføres på dugnad, så er det først og fremst helgene som benyttes. Det er da ekstra viktig å ha en lang periode å kunne gjennomføre sporing på. Et godt nettverk med kommunekontakter er også en viktig faktor. For å få dette på plass, fordrer det tett oppfølging fra fylkeslagenes side. God kontakt inn mot SNO er en tredje faktor som også må være på plass. Ikke minst gjelder dette i forhold til ettersporing av innmeldte familiegrupper og tilbakemeldinger til takseringsmannskapene om registrerte familiegrupper. I områder hvor også disse linjetakseringene i stor grad gjennomføres som masse mønstringer, er det viktig at SNO-systemet har kapasitet til å stille

opp for nødvendig ettersporing når værforholdene gir klarsignal for å gjennomføre sporingene.

Det er ønskelig å kunne spore også etter 29. februar, da det i mange tilfeller har vist seg at det blir gode sporingsforhold etter denne dato. Spesielt når registreringene ikke benyttes som direkte grunnlag for fastsettelse av fellingskvotene for gaupejakta.

Det er også behov for at forvaltningen, både DN og rovviltnemndene, har fokus på behovet for aktiv informasjon om hvorfor man opererer med ulike takseringsregimer. Nordland fylke der man har en ordning sør for Saltfjellet og en annen ordning nord for Saltfjellet er et godt eksempel på at forvaltningen må langt mer aktivt på banen for å få fram begrunnelsene for de valg forvaltningen her har gjort med hensyn til valg av takseringsmetoder med mer.

Det er viktig at man fanger opp registreringer av observasjoner og spor utenfor de fastlagte takseringslinjene. Dette har med troverdighet og tillit å gjøre.

Gaupetakseringene skaper engasjement og har en lang rekke positive elementer som er viktige å ta vare på. Samtidig er det også viktig å understreke at det forplikter NJFF som organisasjon å gå inn på denne type avtaler om å påta seg slike oppgaver på oppdrag. Dette er forpliktelser som man må være seg bevisst for å få dette til å fungere godt over tid og dermed også kunne høste de positive gevinstene av medvirkning og involvering.

Linjetakseringene synes ikke å gi pålitelig nok informasjon om endringer i bestandene av gaupe på regionalt nivå til at det kan benyttes i kvotefastsettelsen. Registreringene er likevel nyttig i en rekke andre sammenhenger som det er redegjort for ovenfor.

For øvrig vises det til de to rapporter fra NINA i 2008 som vedrører bestandsregistrering av gaupe og beregning av bestandsestimat for gaupe, henholdsvis NINA Rapport 375 *Gauperegistrering i utvalgte fylker* (John Odden, Roy Andersen, Henrik Brøseth, John D.C. Linnell) og NINA Rapport 384 *Minimum antall familiegrupper, bestandsestimat og bestandsutvikling for gaupe i Norge i 2008* (Henrik Brøseth, John Odden). Her oppsummeres blant annet registreringene gjort i regi av NJFF.

6.3 Erfaringer fra andre prosjekter

Opplærings/kompetansehevingsprogram utviklet av fire kommuner i Nord-Troms og Fylkesmannen i Troms

Rovviltprosjektet i Nord-Troms er et samarbeidsprosjekt mellom kommunene Nordreisa, Kåfjord, Lyngen og Storfjord, Fylkesmannen i Troms, reindrifta ved områdestyret og Troms Sau og Geit.

Målsettingen med prosjektet er å redusere tap til rovvilt, samt å senke konfliktnivået mellom forvaltningen og næringene. Innenfor denne rammen, er prosjektet delt inn i fire hovedarbeidsområder

- Forbedret oversikt over bestanden av rovvilt i regionen
- Arbeid med rekruttering av lokale jegere
- Konfliktdempende tiltak – utvikling av fagopplæringsprogram
- Tapsforebyggende tiltak

I denne sammenhengen er det først og fremst punktet om forbedret oversikt over bestanden av rovvilt som er relevant.

NJFF har hatt en samtale med prosjektleder John Ivar Larsen i rovviltprosjektet i Nord-Troms. Kort oppsummert var vi innom følgende:

- Gaupeprosjektet i Nord-Troms gjennomføres i samarbeid med SNO
 - 20 – 30 deltidsstillinger som lønnes på timebasis
 - De samme personene som påtar seg fellingsoppdrag og som sjekker dyr i det pågående merkeprosjektet (mange beitebrukere og jegere)
 - Har bygd opp god kompetanse
- Rovviltnemnda betaler ut dusører for familiegrupper av gaupe
 - Hadde et tungvint system i starten
 - Har nå lagt om og slakket noe av på kravene
 - Motiverer til mer innmelding
 - Har hatt god fokus på ordningen i avisene
- Prosjektet baserer seg ikke på dugnadsbasert innsats
 - Mener det ikke vil være riktig å basere alt på dugnad, og har heller ikke lagt opp til en kombinasjon med delvis dugnadsinnsats. Muligheten for å delta inn i det timebaserte avlønningssystemet har vært åpent for alle (inkl. beitebrukere og medlemmer av JFF-ere)
- Prosjektet skal holde på ut 2009, men ser gjerne at det videreføres
- Økonomien baserer seg på tilskudd fra flere innsatser, herunder skjønnsmidler fra fylkesmannen, forebyggende midler fra fylkesmannen, midler fra fylkeskommunen, kommunene bidrar og de har fått tilført noe midler via gaupeprosjektet til NINA.

Interkommunalt samarbeid i Indre Namdal

Seks kommuner i Indre Namdal har gjennom Indre Namdal Regionråd etablert en ordning med felles rovviltkoordinator. Ordningen har noe finansiering fra miljøvernavdelingen i Nord-Trøndelag. Kompetansen er hevet i det lokale arbeidet, og rovviltkoordinatoren har hatt et godt samarbeid med både beitelag og næringsutøvere innen landbruk og reindriftsnæringen. Rovviltkoordinatoren har god oversikt over rovviltsituasjonen, og bidrar aktivt til organisering av skadefelling og forebyggende og konfliktdempende tiltak forøvrig. Kommunene ønsker at ordningen skal fortsette ut over forsøksperioden som ble avsluttet desember 2008.

Innsamling og analyse av DNA-materiale fra bjørn

I 2004 og 2005 startet man opp med innsamling av DNA-materiale fra bjørn i Sør-Varanger. Materiale analyseres av miljøsenteret på Svanhovd i Passvik. I 2006 ble prosjektet utvidet og videreført med innsamling gjennom SNO og elgjegere i de fem nordligste fylkene, før tilsvarende runde ble tatt i Hedmark og Oppland i 2007. I 2008 ble det foretatt en innsamling i de seks nordligste fylkene samt i Trysil og Engerdal i Hedmark fylke.

7. Synspunkter fra organisasjonene

Diskusjoner rundt bestandsstørrelsen til de store rovdyrene har vært en stadig gjenganger og kime til konflikt og uenighet mellom ulike aktører innenfor norsk rovviltforvaltning.

Kontaktutvalget for rovvilt ser derfor positivt på at Stortinget grep tak i disse utfordringene slik de gjorde det da de behandlet den siste stortingsmeldingen om de store rovdyrene i 2004. Kontaktutvalget anser dette som et godt utgangspunkt for å få på plass ordninger som bygger ned konfliktnivået og som legger til rette for et omforent syn på bestandsutviklingen hos de ulike aktørene.

7.1. Generelt

God kommunikasjon og aktiv involvering er nødvendig for å etablere tillit og gjensidig respekt. Det hjelper ikke med all verdens gode intensjoner dersom man ikke reelt sett er i stand til å få disse grunnleggende forutsetningene på plass. Organisasjonene har tro på at dette vil kunne la seg gjøre ved å iverksette en rekke enkle tiltak og gå gjennom hele rekken av oppgave- og myndighetsfordeling med tanke på hvor og hvordan man kan involvere lokalsamfunn, beitebrukere (både bufe og tamrein), jegere og naturverninteressene mer aktivt i ulike ledd. Erfaringene fra de prosjektene som er referert til i denne rapporten, viser at gjennom aktiv involvering skaper man arenaer for dialog, kontakt og samarbeid, noe som igjen bidrar til gjensidig forståelse og respekt.

Samtidig er det viktig å understreke at økt lokal involvering også forplikter for alle aktørene, det gjelder både i forhold til selve deltakelsen og det å delta i prosessene rundt. Aktive aktører ansvarliggjøres. Eierskap til prosesser og vedtak og involvering kombinert med utnyttelse av faglig spisskompetanse og erfaring er nøkkelen for å kunne dra i fellesskap. Stilles man på utsiden oppstår det umiddelbart en situasjon der man setter fokus på ”dem” og ”oss” og da med et negativt fortegn. Dette er i stor grad uavhengig av om man fortsatt er uenige om vedtatt politikk for saksområdet. Det å kunne legge konflikten om datagrunnlaget når det gjelder bestandsestimater for de store rovdyrene bak oss, vil være et kvantesprang i riktig retning og helt nødvendig for å komme videre på et konstruktivt spor.

Informasjonsutveksling er et sentralt stikkord som har kommet opp i mange ulike sammenhenger, både generelt og i forbindelse med dette arbeidet. Det er svært lett å gå i fella med underkommunikasjon. Rovviltportalen til DN er en informasjonsbase som er et godt utgangspunkt å bygge videre på. I tillegg til den informasjon som allerede ligger inne på www.rovviltportalen.no, bør man ha som utgangspunkt i at relevant informasjon og ulike publikasjoner som vedrører disse temaene, bør enten legges i denne portalen eller ligge i portalen med en link til aktuelle sider på nettet. Det er også viktig at alle som har et engasjement innenfor rovviltområdet, i langt større grad blir bevisst på å henvise til denne portalen, samt at forvaltningen selv også i større grad aktivt viser til portalen.

Samtidig vil organisasjonene peke på behovet for at det foretas en web-faglig vurdering av rovviltportalen med tanke på å gjøre denne mer brukervennlig. Det er viktig at denne også blir et godt oppslagsverk og en kilde for kommunikasjon for folk flest og ikke bare for de som allerede er godt inne i hele eller deler av rovviltforvaltningen.

7.2 Tillit – grunnleggende nødvendig for en framtidig rovviltforvaltning

Proessen rundt tiltak for å bedre og legger mer til rette for lokal medvirkning i bestandsregistreringer, har understreket at noe av hovedutfordringene ligger i grunnleggende mangel på tillit mellom de involverte aktørene. Beitebruker og lokalsamfunn opplever det som kan betegnes som mangel på kommunikasjon og involvering. Mangelen på tillit setter da sitt preg på hele rovviltforvaltningen, og bidrar til å understreke og dra opp konflikter rundt svært mange temaer, herunder bestandsspørsmålet.

Organisasjonene som har vært involvert i prosessen konkluderer med at de har tillit til det arbeidet forskningen gjør. Utfordringen ligger i hovedsak i hvordan forvaltningen og forskningen kommuniserer dette ut, hvordan man gjennomfører bestandsregistreringene og kadaverdokumentasjonen og hvem som faktisk føler at de er en del av prosessene.

Det er gjennomført flere prosjekter og undersøkelser som har hatt fokus på lokal medvirkning og tillit mellom de ulike aktørene. En større helseundersøkelse gjennomført i Nord-Trøndelag

(Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag, HUNT 3 (2006 – 08)) støtter opp om dette ved å understreke at et er viktig å legge til rette for lokal medvirkning som bidrag til å øke tilliten mellom de ulike aktørene i rovviltforvaltningen.

Organisasjonene vil også vise til rapporten ”Tillitsbygging innen offentlig rovviltforvaltning” (2005) fra en arbeidsgruppe sammensatt av representanter fra MD, DN, SNO og prosjektet Leve med Rovdyr. Organisasjonene mener følgende sitat fra arbeidsgruppens anbefaling på en god måte oppsummerer essensen av hva som må være tilstede for å bygge tillit:

*”Økt forståelse hos berørte parter og i allmennheten **handler om å sette brukeren mer i fokus** i alle sammenhenger der brukeren møter rovviltforvaltningen. Økt tillit og -forståelse avhenger av en bevisstgjøring på alle forvaltningsnivå om hvordan vi ønsker å møte brukeren. Viktige kjennetegn for framtidig rovviltforvaltning kan være:*

- *Større åpenhet*
- *Større forutsigbarhet*
- *Bedre toveis kommunikasjon*
- *Økt vekt på kunnskapsoppbygging*
- *Bedre rolleforståelse”*

Til slutt nevnes ”Konsensus i konflikt. Sosiale representasjoner av ulv” NINA Rapport 391 av Helene Figari og Ketil Skogen som setter spørsmålsteget ved konfliktperspektivet som enerådende plattform for studier av menneskers forhold til ulven. Ved å fokusere på det NINA kaller *sosiale representasjoner* av ulv, har målet denne gangen vært å undersøke *hva* vanlige folk tenker om dyret, snarere enn hvorfor noen framstår som tilhengere og andre som motstandere.

Statens naturoppsyn

SNO har i dag en sentral rolle i mange ledd i forvaltningen av store rovdyr, og de besitter kompetanse og har et forvaltningsapparat som er svært viktig for dette fagområdet. De har konkrete oppgaver knyttet til bestandsregistrering, kadaverdokumentasjon, skadeuttak av store rovdyr, samt ettersøk av store rovdyr. For å løse disse oppgavene vil SNO være avhengig av å trekke vekslere på andre gjennom tjenestekjøp.

Organisasjonene opplever at det er viktig å vise åpenhet og vilje til å ta i bruk de ressurser som er tilgjengelige enten de er der som ansatte i fjelloppsynet eller fjelltjenesten, som beitebrukere eller som jegere som ønsker å gjøre en dugnadsbasert innsats. Det handler om å bygge opp tillit og bygge ned barrierer og mulige kimer til kompetansestrid.

For forvaltningen, inkludert SNO, er det svært viktig å være oppmerksomme på faren for at man kan skape et inntrykk av å påberope seg å være de som besitter nødvendig kunnskap og dermed kan påta seg oppgaver som andre ikke kan eller bør håndtere. Dette er nok slik flere aktører oppfatter situasjonen i dag. Et slikt utgangspunkt danner et dårlig grunnlag for å få på plass gode ordninger for kommunikasjon og involvering, og bidrar til å ta bort grunnlaget for tillit mellom partene. Organisasjonene opplever at SNO sliter med stigende grad av manglende legitimitet. Det er viktig at forvaltningen og SNO bidrar aktivt for å snu på denne oppfatningen.

Rovviltkontaktene

Organisasjonene registrerer at mange har trukket erfaringen av at grepet med å legge de lokale rovviltkontaktene inn under SNO samtidig med at det ble gjennomført en prosess med å

redusere antallet rovviltkontakter, har bidratt til en negativ utvikling med hensyn til disse kontaktens legitimitet i lokalsamfunnene. Eksempelvis er erfaringene fra Lierne kommune at overgangen i og for seg gikk greit. Likevel er situasjonen den at rovviltkontakten i dag ikke lenger oppleves å ha den nødvendige lokale forankring.

Man bør vurdere hvordan kommunene kan trekkes mer aktivt med i prosessen med å finne fram til aktuelle kandidater til lokale rovviltkontakter. Det skal fremdeles være SNO som ansetter rovviltkontaktene.

Videre ønsker organisasjonene at rovviltkontaktene kan trekkes mer aktivt med i bestandsregistreringene ved at man gir dem muligheten til å verifisere/dokumentere rapporterte observasjoner uten at de må opp et nivå til annet SNO-personell. Organisasjonene mener at når rovviltkontaktene skal kvalitetssikre spor og spor tegn, er det viktig at de kan rykke ut umiddelbart og at de i befolkningstette områder kan klare opp i misforståelser og også drive litt opplysnings- og info arbeid. Det er derfor behov for et litt tettere nettverk av rovviltkontakter enn det nåværende antall.

I hovedsak er organisasjonene fornøyd med SNOs kadaverregistrering. I enkelte områder (eksempel internt i en rovviltregion) er det imidlertid frustrasjon over at SNOs rovviltkontakt har for lite ressurser til å komme raskt nok for å dokumentere rovvilttap, og at kadaveret enkelte ganger blir liggende så lenge at det er umulig å dokumenter dødsårsak. Vi har eksempler på at den regionalt ansvarlige i SNO har svekket konklusjonene til rovviltkontaktene når det gjelder dødsårsak. Rovviltkontaktene hadde før oppgaven med skade- og kadaverdokumentasjon. Det må sørges for nødvendig skoling av rovviltkontaktene. Videre bør det foretas en avklaring av ansvarsforholdene slik at rovviltkontaktens kadaverdokumentasjon ikke blir underkjent av den regionalt ansvarlige i SNO på et senere tidspunkt., en situasjon som bare bidrar til å skape mistillit til hele prosessen rundt verifiseringen av rovviltskader.

Organisasjonene vil understreke at det er viktig at henvendelser om kadaver følges opp, og det må etableres gode rutiner for tilbakemelding til beitebruker og/eller andre involverte. Også i denne sammenheng er det viktig å ta tak i dagens situasjon med dobbelarbeid mellom SNO, fjelløppsynet og fjelltjenesten, og legge til rette for løsninger som samtidig sikrer økt lokal medvirkning.

Viktige stikkord kan være med direkte involvering av beitebrukere og storvilt- og småviltjegere og mer fokus på hvem som kan påta seg oppgaver med kadaverdokumentasjon og denne type oppgaver ute i felt utover SNO.

7.3 Aktiv involvering av ressurs-/kompetansemiljøer

I dag benyttes deler av jegerstanden aktivt inn mot linjetakseringene av gaupe og annen gauperegistrering, elgjegere er med på innsamling av DNA-materiale fra bjørn og jegernes kompetanse benyttes også i andre sammenhenger.

Det er viktig også å ha fokus på aktiv involvering av andre ressurs- og kompetansemiljøer. Beitelagene og tamreinlagene er sentrale i denne sammenheng. I tillegg til den fagkompetanse de sitter på, vil en slik involvering være helt avgjørende for å bedre tillitsforholdet mellom beitenæringen og deler av forvaltningsapparatet.

Når det gjelder Rovviltprosjektet i Troms, vurderer organisasjonene dette som interessant. Det er neppe realistisk å realisere dette i større målestokk på grunn av kostnadene. Videre vil organisasjonene understreke at det er viktig også å finne fram til ordninger som stimulerer til

dugnadsbasert innsats der de ulike aktørene kan få dekket faktiske direkte utgifter og der selve medvirkningen i større eller mindre grad knyttets opp til funksjoner de allerede fyller.

Tilsvarende gjelder også for fjelloppsynet i statsallmenningene. Fjelloppsynet har lokalkunnskap, naturfaglig kunnskap og etablert infrastruktur i områdene. De er dessuten til stede i felt i områdene i andre oppdrag og kan slik utøve et multifunksjonelt oppsyn. Dette er kostnadseffektivt og reduserer ferdselsbehovet. Fjelloppsynet har også en sterk lokal forankring gjennom at de er ansatt av et lokalt folkevalgt organ.

Organisasjonene vil understreke at det er viktig at man legger til rette for lokal medvirkning fra en rekke ulike aktører gjennom ulike former for formalisert samarbeid. I denne rapporten har vi forsøkt å illustrere hvordan dette kan gjøres kombinert med å legge til rette for at alle og enhver kan ha et engasjementet gjennom å benytte seg av nettbaserte løsninger for innrapportering av observasjoner.

7.4 Forslag til tiltak

7.4.1 Lokal medvirkning i bestandsregistreringer

- **Registrering av rovviltobservasjoner i forbindelse med elg- og hjortejakt**

I dag er det lagt til rette for en viss kobling av observerte rovdyr og utfylling av de tradisjonelle ”Sett elg”- og ”Sett hjort”- skjemaene. Dette gir en god anledning til å melde fra om observerte store rovdyr og også en god anledning for forvaltningsapparatet til å følge opp. Dette bør videreføres og videreutvikles. Blant annet bør det legges inn en mulighet for å spesifisere observasjoner gjort av familiegrupper (eks. binne med unger). Videre er det avgjørende at de innrapporterte dataene blir bearbeidet og fulgt opp. Ved manglende oppfølging, vil viljen til å innrapportere om sett rovvilt stå i fare for å forsvinne.

- **Opplagg for åpne nettbasert rapportering**

Ordningene med registrering av rovviltobservasjoner i forbindelse med elg- og hjortejakt fanger kun opp deler av storviltjegerne, og mange jegere og andre som ferdes ute i utmarka og som observerer store rovdyr faller utenfor dette systemet. I dag er det flere nettbaserte løsninger for å registrere observasjoner av ulike arter. Eksempelvis kan nevnes nettstedet www.flattogflue.no der man kan melde inn observasjoner direkte over nettet. Disse sidene er et godt eksempel på hvordan slike ordninger kan legges opp. Organisasjonene kan bidra aktivt i markedsføringen av sidene slik at man når fram til ulike brukergrupper i størst mulig grad. Nettstedet www.fjellrev.no har også en løsning for innmelding av observasjoner av fjellrev. Det finnes også flere andre løsninger for innrapportering, eksempelvis ordningene med rapportering av hekkefugler/artsobservasjoner (www.fugleatlas.no). Videre viser vi til artsdatabankens opplagg for artsobservasjoner (<http://www.artsobservasjoner.no/>). Opplagget kan utvides slik at alle kan legge inn observasjoner av rovvilt og da med en link mot rovbasen. Her blir observasjonene registrert, men ikke kvalitetssikret.

Det ligger et betydelig potensial i bruk av slike nettbaserte løsninger. Organisasjonene er selvsagt innforstått med at bruk av slike løsninger også innebærer noen utfordringer. Eksempelvis kan nevnes at det må etableres et system for oppfølging av innsendte meldinger om observasjoner i form av at innmeldingen er registrert og blir fulgt opp,

gjærne kombinert med en tilbakemelding ogs a i etterkant.. Dette må kombineres med en ordning for tilbakemelding til den som har sendt inn meldinger til nettstedet. Her er det mange mulige løsninger å velge blant. Organisasjonene vil imidlertid understreke at dette er forhold som det finnes mange tilfredsstillende løsninger for, samt at vi vurderer det slik at gevinsten ved å etablere denne type løsninger for tilbakemelding om rovdyr som er observert for langt å overstige det eventuelle merarbeid og investeringer dette vil medføre. Ikke minst vil slike løsninger legge godt til rette for oppfølging gjennom SNO-systemet.

- **Aktiv bruk av beitelag/tamreinlag**

Beitelagene og tamreinlagene er viktige ressurs- og kompetansemiljøer som både b r og må benyttes langt mer aktivt enn hva som er tilfellet i dag. Organisasjonene mener det bør legges til rette for dette gjennom å definere beitenæringa som en aktiv og synlig medspiller. Beitelagene bør involveres i planlegging og tilrettelegging av tiltak. Beitelagene kan også ha ressurser og fleksibilitet til å stå for en del ulike oppgaver i felt.

På denne måten vil man kunne nyttiggjøre seg av beitelagenes realkompetanse og samtidig bygge opp om denne viktige organisasjonsstrukturen innen utmarksforvaltningen. Initiativet for å trekke beitelagene aktivt med, ligger hos de som har offentlige oppdrag med å organisere og gjennomføre bestandsregistreringene, da særlig NINA, SNO og forvaltningen ved DN og fylkesmennene.

- **Innsamling av DNA-materiale - opplærings- og informasjonskurs**

Det er viktig å legge til rette for en grunnlagskompetanse hos de som skal delta i innsamling av DNA-materiale. Det bør etableres et løpende tilbud om opplæring og informasjon omkring dokumentasjon av observasjoner av store rovdyr og innsamling av DNA-materiale. Det er viktig at slike kurs etableres med en lav terskel for deltakelse for de som skal delta i de organiserte innsamlingsprosjektene. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag kjører slike kurs i dag.

Elgjegere og jegere for øvrig er sammen med beitelagene, tamreinlagene og medlemmer fra Norges Naturvernforbund og andre miljø- og verneorganisasjoner eksempler på aktører som aktivt bør inviteres til slike kurs. Det ligger godt til rette for å benytte disse kompetansepersonene aktivt til den innsamling av DNA-materiale som det legges opp til. Det er ikke aktuelt at alle og enhver skal samle inn DNA-materiale på egenhånd, men at de nevnte aktørene aktivt inviteres med n r innsamlingsprosjekter skal gjennomføres.

Det bør vurderes et kurssamarbeid der fylkesmennene, SNO og NINA deltar og står ansvarlig for innkalling og gjennomføring av kursene.

Organisasjonene vil samtidig nevne at det er viktig at forvaltningen tar hensyn til bestander av rovvilt over landegrensene og legger til grunn en ensartet DNA-analyse slik at resultatene er sammenlignbare.

- **Kommunale fellingslag**

Representanter for de kommunale fellingslagene er ressurspersoner som det er viktig også å bruke aktivt i forhold til innrapportering om både direkte observasjoner av store rovdyr og sporobservasjoner. Når disse er ute på offentlige fellingsoppdrag, ferdes de i områder hvor de må kunne forventes å se spor eller observere ett eller flere av de store rovdyrene. De er viktig å utnytte den kompetansen disse ressurspersonene besitter

også til både å registrere rovviltobservasjoner og til innsamling av DNA-materiale.

- **Bruk av rovviltkontakter**
Rovviltkontaktene bør kunne benyttes direkte til å verifisere spor og observasjoner av rovvilt. Videre bør rovviltkontaktene kunne foreta kadaverdokumentasjon. Dette er tiltak som både vil sikre bedre effektivisering og øke graden av lokal medvirkning.
- **Fjelloppsynet og fjelltjenesten**
Fjelloppsynet og fjelltjenesten må kunne benyttes mer aktivt av SNO gjennom et utvidet tjenestekjøp til oppgaver knyttet både til bestandsregistreringer og kadaverdokumentasjon. Dette vil bidra både til effektivisering, bedre bruk av tilgjengelige ressurser og økt grad av lokal involvering.

7.4.2 Behov for avklaringer mht metodikk mm

- **Gauperegistreringer i områder med dårlig/manglende snødekke.**
Rapportene viser til at det ikke er gått linjer i områder på grunn av manglende snø uten at man går nærmere inn på dette. Organisasjonene mener det er viktig at man setter fokus på utfordringene knyttet til manglende metodikk for å registrere og estimere bestandsutviklingen for gaupe i disse områdene. I de nevnte rapportene tas det forbehold om at det må finne sted en utsjekking av data inn mot Rovbasen. Når man gjennom trafikkdrepte dyr og dyr felt i forbindelse med kvotejakt kan fastslå at det har vært ynglinger i definerte områder, og man ikke har klart å fange dette opp gjennom systemet for bestandsregistreringer og verifisering av familiegupper, så understreker det behovet for å se på metodikken i nettopp områder med dårlige snøforhold.

Vi viser her til rapport nr 18 fra O. Liberg og H. Andren til den svenske rovdyrutredningen i 2006:
"Lodjur har inventerats med framförallt två metoder (snokingmetoden och en simultan yttäckande metod). Båda bygger på snöspårning och de genomförs under vintern, oftast i januari och februari. De metoder som används idag finns beskrivna i Naturvårdsverkets föreskrifter (Naturvårdsverket 2004a, 2004b).

Inom renskøtselområdet har man sedan 1996 årligen inventerat lodjur med snoking metoden. Metoden går i korthet ut på att information om lofamiljegrupper kontinuerligt samlas in och därefter utvärderas. Länsstyrelsen fältpersonal söker själv efter spår av lofamiljegrupper eller åker ut på rapporter om sådana spår från allmänheten (t.ex. inventeringssamordnare inom samebyarna, renskötare eller jägare). Samebyarna, speciellt inventeringssamordnarna, har stor betydelse vid dessa inventeringar. För att åtskilja närliggande lofamiljegrupper tillgrips särskilda insatser lokalt. Som sista utväg att skilja familjegrupper åt används det s.k. avståndskriteriet (AK), vilket innebär att om två spårningar av lofamiljegrupper ligger mer än 25 km isär ska de betraktas som två olika grupper, annars ska de slås samman. Den viktigaste felkällan hos snokingmetoden uppstår när man tillämpar detta avståndskriterium för att skilja olika lofamiljegrupper åt. I täta lostammar ger det en stor risk för underskattning, i glesa för överskattning. Detaljerade studier av lohonors rörelser under inventeringsperioden har visat på att risken för både underskattning och överskattning är större än man tidigare beräknat (Andrén 2005).

Söder om renskøtselområdet har Svenska Jägareförbundet genomfört lodjursinventeringar åren 1993-2001 med den simultana yttäckande metoden, som bygger på avspårning av inventeringslinjer på nysnö med åtföljande bakspårning av spårloporna (Liberg och Glöersen 1995). Samtliga påträffade spårloporna bakspåras till dess att löpan befinnes översnöad av det senaste snöfallet. Idag göres detta bara för familjegrupper eftersom det bara är dessa som ska rapporteras. På så sätt sammanbindes de spårkorsningar som kommer från samma löpa. Den viktigaste felkällan för den yttäckande inventeringsmetoden är missade lodjur p.g.a. att de legat stilla under inventeringsdygnet och därför inte registrerats. På ett dygn gammal snö var denna felkälla ca. 25 % underskattning, på två dygn gammal snö ca. 5 % och därefter försumbar (Liberg och Andrén 2005).

Sedan 2003 har länsstyrelserna ansvar för loinventeringarna även utanför renskøtselområdet och har i skiftande utsträckning använt sig av båda metoderna. Det är emellertid forskningsprojektets och Viltskadecenters uppfattning att i så täta populationer som vi har idag i södra Bergslagen, med lohonors som har delvis överlappande hemområden, är snokingmetoden närmast oanvändbar om man inte vid ett och samma tillfälle sätter in så stora resurser att metoden kommer att närma sig den simultana yttäckande metoden.

Ett problem som gäller oavsett vilken metod man använder är att ungefär 30 % av alla födda ungdjur helt försvinner mellan födsel och inventeringstillfälle (Tabell 1). Detta innebär att variationer i antalet lofamiljegrupper vid inventeringen i januari/februari inte behöver betyda att antalet vuxna lodjur har ändrats. Det kan lika väl beror på variation i andelen honor som fick ungar i juni (8-9 månader tidigare) eller variation i ungarnas överlevnad från födseln (i juni) till inventeringen i januari/februari. Det blir därför svårt att tolka mindre förändringar i antalet lofamiljegrupper år från år (Liberg och Andrén 2005).”

Det er nødvendig å se på andre alternative metoder og et annet kunnskaps- og datagrunnlag for områder med svært usikre snøforhold, slik at man også her kan estimere gaupebestanden og utviklingen av denne. Mulig alternativ metodikk som inkluderer bruk av lukstolper der gaupe legger igjen hår og bruk av web-kameraer, bør følges opp. Det bør også vurderes hvorvidt det er kan være aktuelt å legge inn rutiner for en justering av bestandsestimatene med utgangspunkt i antatt revirstørrelse i gitte tilfeller, og som et supplement til andre metoder i områder med manglende snødekkning. Organisasjonene vil understreke at det er viktig at vitenskapskomiteen og NINA prioriterer å finne fram til alternative metoder da dette er nødvendig som

grunnlag for rovviltneemndenes oppfølging av gaupeforvaltningen, herunder fastsettelse av kvoter for jakt.

- **Bestandsmål bjørn – forske seg fram til modeller for å registrering av ynglende binner som sikrer bedre og mer lokal involvering**

Det ligger en utfordring i forhold til registreringer av ynglende binner som må løses. Denne er knyttet til verifisering av årsunger eller fjorårsunger som er i følge med binna. Uavhengig om man kommer fram til metoder for å løse denne problematikken, er det viktig at man synliggjør at det er registrert binne med unger og da tar de nødvendige forbehold mht om det er årets yngling eller man har å gjøre med fjorårsunger. Videre bør det legges vekt på å komme fram til forslag til hvordan man kan legge til rette for mer lokal involvering også i bestandsregistrering av bjørn. Dette bør også sees i sammenheng med deltakelse i innsamling av DNA-materiale.

7.4.3 Annet

- **Nye rutiner for oppnevning av lokale rovviltkontakter**

Organisasjonene mener det bør legges opp til en prosess for etablering av lokale rovviltkontakter som sikrer en lokal involvering. Med lokal involvering i denne forbindelse menes ikke at kommunene eller andre skal gjøre den formelle utvelgelsen, men at man har en løpende dialog med lokalsamfunnene under denne prosessen og innhenter innspill fra kommunene med forslag til mulige kandidater.

Det har funnet sted en betydelig reduksjon i antall lokale rovviltkontakter etter at de gikk fra å være engasjert av fylkesmannen til å bli en del av SNO-apparatet. Oppgavene har samtidig blitt utvidet fra ren skade- og kadaverdokumentasjon, til også å omfatte deltakelse i bestandsregistreringene. Organisasjonene vil understreke at det er viktig at man har et tilstrekkelig apparat med lokale rovviltkontakter til å kunne følge opp rovviltobservasjoner og annet som meldes inn til disse kontaktene på en måte og innen en definert tidsfrist slik at den som har meldt inn observasjonen eller den berørte beitebruker opplever at henvendelsen blir tatt på alvor. Behovet for utvidelse bør da sees i sammenheng med hvordan man for øvrig legger til rette for aktiv lokal medvirkning i bestandsregistrering og kadaverdokumentasjon, slik at man totalt sett oppnår løsninger/ordninger som kan bidra til god håndtering/ivaretagelse av aktuelle oppgaver med gode rammebetingelser for lokal medvirkning.

- **Kommunikasjon/informasjon**

Det er behov for å foreta en gjennomgang av rovviltportalen med tanke på å gjøre denne mer brukervennlig.

Direktoratet for naturforvaltning må ha et langt mer aktivt fokus på sin rolle i forhold til kommunikasjon. Organisasjonene vil understreke betydningen av at DN i vesentlig grad styrker sin innsats innenfor informasjon og kommunikasjon blant annet gjennom en langt mer aktiv bruk av sin egen nettportal, bruk av pressemeldinger og aktiv oppfølging overfor media og alle aktuelle aktører innenfor norsk rovviltforvaltning. Forskningen bør, parallelt med forvaltningen, ha som målsetting å korrigere medieutspill som bruker data fra forskningsrapporter og tilsvarende langt utenfor hva det er belegg for ut fra en liste over utvalgte medier.

Organisasjonene mener det bør utarbeides en gjennomtenkt informasjons-/kommunikasjonsstrategi for alle ledd i den offentlige rovviltforvaltningen. Denne bør

blant annet ta utgangspunkt i anbefalingene fra forvaltningens egen rapport om *"Tillitsbygging innen offentlig rovviltforvaltning"*.